

TIO

10.1 Inledning

¹Mentalmedvetenheten har fyra huvudslag, motsvarande molekylarslagen 47:4-7. Majoriteten människor är i färd med att aktivera 47:6, princip tänkandet. Närmaste mentala mål är aktiveringen av 47:5, perspektiv tänkandet, en process som nätt jämnt börjat. Också minoriteten på kulturstadiet nöjer sig ofta med en mycket bristfällig utveckling av detta nyttiga tänkande. Det vill detta avsnitt i någon mån råda bot på med praktiska anvisningar.

²Som vi skall se är det ändamålsenligt att dela in mentalmedvetenheten i det lägre mentala, 47:6,7, och det högre mentala, 47:4,5.

³Det lägre mentala är emotionalstadiets mentalitet, det intellekt som har svårt att hävda sig mot det emotionala och därför oftast blir dess tjänare i stället för dess herre; intelligensen i arbete på att tillgodose emotionala begär och rationalisera emotionala värderingar. Exempel är kollektivt: ideologier, dogmer, konventioner; individuellt: vår personliga världs- och livs-åskådning.

⁴Det högre mentala är mentalstadiets (humanitetsstadiets) mentalitet, det intellekt som kan frigöra sig från beroende av känsla och fantasi; som därför är det effektivare mentala. Vi kan klara oss i det fysiska livet med det lägre mentala. Om vårt mål är att skaffa oss fysisk och emotional behovstillfredsställelse enbart, så behöver vi inte högre intellektuell kapacitet än 47:6. Det är först när vi börjar intressera oss för livet som problem, för världs- och livs-åskådningsfrågorna, som vi behöver ett effektivare tänkande.

⁵Detta högre slags tänkande har sin betydelse inte enbart för att lösa teoretiska kunskapsproblem. Dess största värde ligger faktiskt i att det är vårt redskap för att lösa praktiska problem, till analys av och befrielse ur individuella och kollektiva begränsningar och lidanden.

⁶I denna avdelning skall närmast perspektiv tänkandet beskrivas, dels genom dess metoder och typiska insikter, dels genom att kontrasteras mot det emotionalt mentala.

10.2 Emotionalism

¹Människans vanliga tänkande är endast undantagsvis bestämt av verkligheten. Också när det ligger i hennes eget intresse att se främst till det sakliga, har hon svårast just för detta. Mestadels är hon offer för känslotänkandet, och ju mer tankarna rör personliga och mänskliga ting, desto mer gör sig det emotionala gällande.

²Därmed inte sagt, att känslor skulle vara något dåligt. Tvärtom behöver vi känslor av attraherande kraft, vilka kan driva oss till handling och tända vår längtan efter idealen. Men det är också mot fysiska handlingens värld vi bör rikta våra känslor, inte mot tankens värld. Så snart känslan får något att säga till om i tankens värld, blir resultatet vilseledande, alltid på något sätt.

³Känslan i tankens värld, känslan som styr- och urvalsinstrument för tanken, känslan som ersättning för klara tanken, kallas emotionalism. Följande tendenser kännetecknar emotionalism.

⁴Mest utmärkande är tendensen att göra allt till en fråga om känslans attraktion eller repulsion. Denna tendens vill sortera allt – verkliga ting, människor, händelser, uttalanden, ideer – i ettdera facket: ”jag tycker om det” eller ”jag tycker inte om det”. Detta sker mestadels omedvetet. Sedan något väl fått sin emotionalt positiva eller negativa karaktär, färgar denna alla följande intryck, så att våra åsikter om tinget eller människan ifråga alla får samma tendens: positiv eller negativ. Det är därför som boven alltid måste ha fel och göra fel och hjälten alltid ha rätt och göra rätt. Det är därför som olika människor, med positiv eller

negativ förutfattad mening, tenderar att värdera samma handling eller karaktärsdrag olika, så att samma människa uppfattas av den ene som "själfull" och av den andre som "tillgjord", av den ene som "spontan" och av den andre som "obehärskad". Tendensen får oss att överdriva eller bagatellisera det vi uppfattar som attraktivt eller repellerande, beroende på om vi själva är positivt eller negativt inställda.

⁵Tendensen att reagera med attraktion eller repulsion kväver lätt de svaga ansatser till mental uppfattning som kan finnas. "Känslan förblindar." Opersonlig, saklig kritik tas personligt och negativt och budskapet går förbi.

⁶Ett stort problem är emotionaliseringen av begrepp. För att kunna meddela oss med andra måste vi använda ord. Orden är i stort gemensamma för alla. Begreppen däremot, de ideer eller föreställningar som orden tjänar som uttryck för, är långt ifrån gemensam egendom. Att ett begrepp emotionaliserats innebär, att människan inte förmått uppfatta dess tankeinhåll utan ersatt detta med en dominerande positiv eller negativ känsla, som fortsättningsvis knyts till ordet. Många ord, exempelvis i politikens vokabulär, väcker hos många människor övervägande emotionala associationer – positiva eller negativa – och när de sedan själva använder orden, uttrycker de framför allt sina personliga känslor förbundna med dem. Orden "demokrati" och "fascism" må tjäna som exempel.

⁷Typisk är därför också subjektivismen, oftast omedveten, ibland medveten, medgiven och ändå omhuldad. Även då ogensägliga fakta pekar åt annat håll, kan känslotänkandet säga: "Ja, men så upplever inte jag det." Begäret efter en värmande tro, driften att uppgå i kollektivets masskännande, kravet att vara hängiven och fullkomligt lojal mot en lära eller ledare är alla oförenliga med strävan till objektivitet och balanserad syn.

⁸Det är ett utvecklingsarbete för människan att lära sig så sortera bland sina känslor, att hon kan känna gemenskap med människor utan att behöva dela deras uppfattningar, ja till och med kunna inse fel och brister i åsikterna men ändå behålla den positiva inställningen till människorna.

⁹Så länge människan befinner sig på emotionalstadiet, blandar hon samman sak och person. På civilisationsstadiet blir det mest negativt: hon reagerar negativt på en människa och då blir den personens åsikter, kunnande, motiv etc. lika litet värda. På kulturstadiet strävar människan efter att se positivt på människorna. Innan hon på humanitetsstadiet når balans i synsättet, har hon därför svårt att se sakliga fel i deras tänkande, ty det kallar hon "att vara negativ". "Underbara människor" (helgontyper etc.) upphöjer hon gärna till ofelbara auktoriteter i sakfrågor.

¹⁰Emotionaliteten har en inneboende tendens att reagera på grundval av absoluta ytterliga värden utan mellanlägen. När något är bra, vill man blunda för det negativa som måste finnas, den begränsning som trots allt vidlåder. När något är dåligt, har man svårt att se det positiva som ändå alltid finns däri, dess funktion i ett större sammanhang. Denna absolutifiering sker i halvt medvetande om att, ifall bara något medges av det som tillhör den motsatta tendensen, risken finns att hela uppfattningen slår om i sin motsats. Tron måste vara absolut, ty tillåts minsta tvivel, känns allt "bottenlöst" och är man färdig att överge alltihop. Finner man ett litet fel i lärarens undervisning, förkastas han. Om "felet" är ett (verkligt eller inbillat) fel hos lärarens person ("karaktärsfel") och därmed hans lära förkastas, visar tänkandet prov på såväl absolutifiering som förväxling av sak och person.

¹¹Påtaglig är emotionalismens värdering av formen på bekostnad av funktionen, innehållet och meningen. Formen i och sättet på vilket något framföres är för den emotionale ofta viktigare än själva budskapet. En habil författare kan måla med ord, som saknar förnuftig betydelse, också för honom själv, eftersom det mer handlar om överföring av eller påverkan med känslor (underhållning) än saklig information (undervisning). Inte ens författare i esoterik har insett risken med att använda traditionella termer som "sinne", "själ", "ande", "gud", som av de flesta läsare tanklöst tas emot i den invanda sentimental-religiösa andan i stället för att upp-

fattas såsom beteckningar på olika bestämda medvetenhetstillstånd, om vilka det finns en exakt kunskap. När sedan hylozoiken för att poängtera detta inför otvetydiga termer som 47-, 46-, 45-, och 43-medvetenhet (motsvarande "sinne" etc.), klagar man på att dessa är "obegripliga". Som om man förut hade begripit "gud"!

¹²Det kan konstateras att emotionalismens tendenser finns hos alla människor, om än i olika grad, att den är en beståndsdel i vårt tänkande så länge vi är människor. Vi behöver alltså inte utnämna individer till emotionalister, eftersom vi inte kan avgöra en människas utvecklingsstadium i det individuella fallet. Däremot bör vi iakttaga oss själva bättre, studera vår emotionalism och lära oss bli mindre beroende av den. Bara med ökad självakttagelse och själv-erinring har vi vunnit mycket. Kan vi sedan lugnt och metodiskt bearbeta våra iakttagelser till allmängiltiga erfarenheter, ungefär som i det ovan anförda, har vi tagit lika många, betydelsefulla steg mot befrielse från de illusioner, som vill hålla oss kvar på uppnådd nivå.

10.3 Identifiering och projicering

¹Den objektiva verkligheten utanför huden på oss är ingen illusion, tvärt emot vad vissa filosofer påstått. Illusioner finns det däremot gott om i vår inre verklighet. De är våra vanföreställningar och misstolkningar av faktiska förhållanden.

²I egenskap av varelser under evolution är vi ofullkomliga och okunniga. Är vi någotsånär medvetna om vår enorma okunnighet och de stora bristerna i vårt omdöme, så ställer vi till betydligt färre problem för oss själva och andra. Vi är då inte lika raska att dra slutsatser om sådant vi inte kan veta något om.

³Ett medelålders par kommer ut ur snabbköpet. Hon bär två tunga kassar. Han bär en liten påse. Någon i omgivande mängden säger något om "latmask till karl", lagom högt för att han skall höra. Det var illusionen som fick röst och talade. Verkligheten: Mannen är svårt hjärtsjuk och har av läkare förbjudits att bära tunga saker.

⁴Identifiering kan man kalla sådana inre tillstånd, i vilka vi behandlar verkliga händelser och ting, levande människor, som om de vore identiska med våra föreställningar om "det typiska" i dem. Så kan vi identifiera en ny situation med en tråkig händelse i det förflutna, en ny möjlighet med ett gammalt hinder, en ny levande människa med den "typ" som våra fördomar ser i henne (köns-, ras-, klassfördomar etc.). Vi identifierar helheten med delen, den handikappade med handikappet, den felande med felet. Vi identifierar gruppen med en enskild individ därav, som vi träffat och som kanske inte alls var representativ ("sådana är de hela bunten"-tänkandet). Vi identifierar det bestående med det tillfälliga och dömer (ut) en människa på "första intrycket".

⁵Vi identifierar, därför att vi är omedvetna om vår delsyn. All syn är delsyn. Delen och det tillfälliga känner vi eller tror vi oss känna. Helheten lär vi inte känna genom delen. Blir vi medvetna om att vår syn är delsyn, kan vi efterhand sluta att identifiera. Då kan vi studera ödmjukhet i stället.

⁶Under uppväxt- och skolåren inympas vi med oräkneliga vanföreställningar på alla livsområden. Har vi riktigare begrepp latent från tidigare liv, kan de göra sig gällande allt starkare under varje ny levnadsålder (14, 21, 28 år) för att vid 35 år återtaga sin förlorade dominans. Men det förutsätter att vi lever reflekterande, iakttar oss själva och andra, dagligen bearbetar gjorda erfarenheter. Som de flesta vandrar genom livet med minsta möjliga eftertanke, blir illusionerna och fiktionerna outrotliga för den inkarnationen, som inte sällan blir bortkastad.

⁷Om vi låter våra vanföreställningar om en viss sak grundmuras, blir vi oemottagliga för andra besked, nya intryck. Vi kan då inte längre taga emot det nya för vad det är utan projicerar det gamla ovanpå detta. Då lär vi oss inte något nytt utan ser endast det vi redan vet eller tror oss veta. De nya intrycken och erfarenheterna, som hade kunnat vitalisera oss med nya friska krafter och insikter, blir maktlösa, när vi ständigt låter gamla minnen och associa-

tioner tränga ut dem. Det är så vi behandlar mer än 95 procent av alla nya intryck och upplevelser, och detta är förklaringen av att så mycket verkar invariant, enahanda, rutinartat. Vi lever i vårt subjektiva och döda förflutna, inte i det objektiva och levande nuet.

⁸De som sprider kännedom om esoterik, får höra många olika slags invändningar mot denna livskunskap. Gemensam för de allra flesta av dessa åsikter är dock en sak: de bygger på omedvetna projiceringar. Det man tror sig kritisera är egentligen inte den esoteriska idén ifråga utan ens egen missuppfattning (ofta privat käpphäst), som man projicerar ovanpå denna. Denna tendens till projicering förstärks av det omgivande åsiktstrycket och mass-tendensen att alltid ha åsikter klara om allt, innan man vet vad saken gäller.

⁹Att projiceringar i många fall är outrotliga, beror på att de vävts in i starka känslor – oftast negativa, smärtfyllda.

¹⁰Några exempel på svåra identifieringar och projiceringar.

¹¹*Flickan som aldrig lärde sig franska.* I skolan hade hon haft en mycket otrevlig lärare i språket, en sadist. Det blev många plågsamma upplevelser och inga nämnvärda kunskaper. I vuxen ålder fick hon flera impulser att återupptaga studierna, men de kvävdes alltid. När hon tog fram böckerna, tog hon även fram de gamla minnena. Hon identifierade den nya (självvalda) inlärningsituationen med den gamla (påtvungade). Hon projicerade minnena av smärta på sitt begrepp om ”franska”. Identifiering: franska = smärta.

¹²*Mannen som hatade kvinnor.* Han hade haft otur med flera relationer i följd. Felet låg, som han såg det, hos kvinnorna, i deras opålitlighet etc. Han började hata hela könet: ”Sådana är de hela bunten.” Han identifierade alla nya levande kvinnor han mötte med sitt begrepp om ”kvinnor”. Begreppet hade han renodlat på minnesbilder, där besvikelse var det gemensamma draget. Identifiering: kvinnor = besvikelser.

¹³*Pojken som var rädd för sjön.* Han hade en gång varit med om en fasansfull sjöolycka. Han hade sett kamrater drunkna. Aldrig mer ville han åka i båt. Han avskydde havet. Han identifierade hav och båtar etc. med sina skrämmande upplevelser. Han projicerade sin skräck på sitt begrepp om ”hav”, ”båtar” etc. Identifiering: hav, båtar = fasa.

¹⁴Varför identifierar vi? Därför att vi har förmågan att känna igen, att se likheter mellan många olika minnen och upplevelser, så att detaljer i det nya påminner oss om det gamla. Vår förmåga att se faktiska skillnader är inte lika väl utvecklad. Men den är viktigare. Den leder så småningom till insikten, att tingen som vi identifierar inte är identiska, att begreppet inte är verkligheten, att slutsatsen inte är den iakttagna händelsen.

¹⁵Vi identifierar därför att vi inte tänker, inte reflekterar. Det vi kallar tänkande är i de allra flesta fall ett mekaniskt associerande till likheter, ofta blott skenbara eller ytliga likheter. Ingen urskiljande funktion sitter då med för att påpeka: ”den här situationen är ny, den har faktiskt bara få och ytliga likheter med den gamla, det mesta i den är helt nytt.” Mannen som hatade kvinnor såg bara likheterna mellan de nya kvinnor han träffade och sitt alltigenom negativa begrepp om ”kvinnor”. Skillnaderna – dvs. de positiva egenskaperna hos de verkliga kvinnorna – såg han inte alls eller rationaliserade han bort: ”undantag som bekräftar regeln”.

¹⁶Givetvis projicerar vi inte bara negativa känslor utan också positiva. Vi lägger in glada förväntningar på nya konkreta situationer, som vi identifierar med våra begrepp. Det kan leda till problem, det också. Ett tragiskt exempel är de röda khmerernas inmarsch i Pnom Penh den 17 april 1975. Hela den kambodjanska huvudstaden var i glädjeyra, regeringssoldater och rebeller förbrödrades. Nu skulle det äntligen bli fred. Men efter bara några timmar var allt förbytt i terror och kaos. Med oerhörd brutalitet drev de röda khmererna ut invånarna i landets alla städer på landsbygden, varvid de mördade alla som gjorde motstånd. I det följande skräckväldet beräknas fler än en miljon människor ha dödat. Människorna hade identifierat en totalt ny och i grunden ovetbar situation med sina begrepp om ”fred och försoning”, betingade av längtan. De projicerade sitt behov av positiva känslor på en upprörelse, om vars verkliga syften de då var totalt ovetande.

10.4 Medvetande om identifiering

¹Vi kan hålla oss bättre medvetna om att vi identifierar och därmed identifiera och projicera mindre. Vi kan därmed undgå många misstag och lidanden. Vi börjar med att iakttaga våra egna och andras identifieringar. Sedan sammanfattar vi insikter:

²(1) Den konkreta verkligheten omkring oss är oändligt rik på detaljer, egenskaper. Våra begrepp om dessa konkreta ting utgör begränsade utsnitt, urval ur det konkreta och är fattiga på detaljer och egenskaper.

³(2) Verkligheten finns bara i nuet, är ständigt dynamisk, föränderlig in i minsta detalj. Kalle₁₉₉₀ är inte densamme som Kalle₂₀₁₀. Vårt begrepp om "Kalle" är statiskt, stelnat, representerar det förflutna och är därför mer eller mindre föråldrat.

⁴(3) Den konkreta verkligheten är outtömlig, obeskrivlig, utsäglig i den meningen att vad vi än säger om den (vår beskrivning är begrepp), så är det inte allt. Begreppet är uttömligt, beskrivligt, utsägligt. Terrängen kan inte beskrivas uttömmande; det kan däremot kartan.

⁵(4) Verkligheten består av individuella ting och händelser, som alla är absolut unika och egenartade. Likheter finns visserligen dem emellan, och viktiga likheter. Men likheter är inte identiteter. Stol₁ liknar men är inte stol₂, stol₂ liknar men är inte stol₃ etc. Alla konkreta stolar_{1,2,3...} går inte att sitta på, några är trasiga.

⁶I vårt begrepp om "stol" har vi oreflekterat lagt in egenskapen "går att sitta på". Men om vi identifierar konkreta stolar_{1,2,3...} med begreppet "stol", vilket vi gör när vi inte iakttar verkligheten och inte reflekterar utan bara mekaniskt associerar, försöker vi sätta oss på begreppet och kommer i plötslig, hård kontakt med golvet, när den verkliga stolen inte håller vad begreppet lovar.

⁷(5) Faktiska skillnader är minst lika viktiga som tänkta likheter.

⁸(6) De konkreta individuella företeelserna (stol_{1,2,3...}) är alltid oförutsägbara i viss mån. De fortsätter att finnas in i framtiden. De måste undersökas var och en för sig och bör inte tagas för givna. Våra begrepp däremot har formats en gång för alla i det förflutna.

10.5 Icke-identifiering

¹När vi insett att vi identifierar, kan vi börja skola oss i icke-identifiering. Vi har lärt oss att saken, människan, händelsen inte är identiska med våra intryck av dem, inte är identiska med våra begrepp, tankar eller ord om dem. Nu tänker vi vidare: Vad vi än kan se av saken etc., handlar det inte om hela dess verklighet; vad vi än kan säga och tänka om människan etc., rör det bara en ytterst liten del av hennes alla egenskaper, hennes outtömliga verklighet. Vi håller uppmärksamheten på detta faktum ett ögonblick. Sedan iakttar vi den objektiva verkligheten – saken eller människan – och tiger. När vi sedan öppnar munnen, håller vi uppmärksamheten på vad vi säger, är medvetna om att vad vi än säger, är orden och tankarna inte denna verklighet.

²Märk nu väl, att denna insikt inte är någon variant av illusionsfilosofin, som säger att vi inte uppfattar någon objektiv verklighet, att uppfattningen enbart är subjektiv företeelse. Vår insikt handlar i stället om hur vi uppfattar den objektiva verkligheten, hur subjektiv vår uppfattning är. Det är det emotionala tänkandet, som uppfattar världen bara genom identiteter och motsatser. Det utgick naivt från identitet mellan medvetande och föremål: allt som finns i medvetandet finns också i föremålet, och omvänt. Med eftertanke (filosofi etc.) lärde man sig att medvetande och föremål inte är identiska. Enligt det filosofiska (tvåvärda) tänkandet kunde icke-identitet endast betyda motsatsen till identitet: intet som finns i medvetandet finns i föremålet och omvänt, vilket mycket riktigt måste innebära att vi ingenting kunde uppfatta av yttervärlden.

³Erfarenheten visar att orden "allt" och "intet" sällan exakt beskriver verkliga förhållanden. "Något" är oftast ett bättre alternativ. Medvetande om identifiering är samtidig insikt om icke-identitet och icke-motsats. De två oanvändbara kategorierna identitet och motsats över-

ges. I stället införes den alltid användbara kategorin relation: något som finns i medvetandet finns också i föremålet; och omvänt: något av terrängen finns i kartan etc.

⁴Med begreppet relation i vårt medvetande kan vi alltid fråga oss: Vad finns det för relation mellan min subjektiva uppfattning och den objektiva verkligheten, mellan min värdering av en människa t.ex. och den verkliga människan?

⁵”Något av människan uppfattar jag, men inte allt.”

⁶”Något i min uppfattning är riktigt, men inte allt.”

⁷Ibland är detta ”något” större, ibland mindre än vad det nu är.

⁸Vi borde oftare fråga oss: Vad finns det för relation mellan uppfattning och verklighet, mellan abstrakt och konkret, i vår uppfattning av skeenden, andra människor och oss själva?

⁹Exempel på olika slags relationer (varken identiteter eller motsatser):

¹⁰Individ är inte kollektiv (”någon är inte alla”). Bara därför att jag blivit besviken på en advokat, en kvinna (man), en indisk guru etc. en gång, så betyder det inte att ”sådana är advokaterna” etc.

¹¹Enstaka tillfälle är inte hela processen (”någon gång är inte alltid”). Första och enda gången jag träffade Kalle var han otrevlig. Det betyder inte att han är sådan jämt.

¹²Min reaktion på en människa är inte människan. Mina känslor, förmodanden, slutsatser, psykologiseringar om andra har alltför ofta mera sin grund i mina begär att hävda mig, rättfärdiga mina egna handlingar och synsätt etc. än i medmänniskorna själva.

¹³Sida är inte helhet. ”Jag är misslyckad.” Men tänker jag efter, bör jag inse att misslyckandet är bara en sida av mina många sidor, att jag har också bättre sidor. Det är inte jag som är misslyckad utan något jag gjorde som var misslyckat. ”Jag” är inte identisk med misslyckandet. Då skulle jag inte ogilla det och sträva efter förbättring.

10.6 Tvåvärt och mångvärt tänkande

¹Emotionaliteten är tvåvärd. Den svänger mellan motsatser: attraktion och repulsion. Det mentala har i evolutionen aktiverats genom det emotionala. De båda lägsta slagen av tänkande, slutlednings- och princip-tänkandet (47:7 och 47:6), förmår inte frigöra sig från sitt emotionala ursprung. De är emotionalt dominerade och motiverade.

²Därför är dessa slag av tänkande också tvåvärda. De rör sig med motsatser, som de helst gör absoluta. De har svårt att finna en stadig punkt för betraktelse i ett läge mellan ytterligheterna allt-intet, 100–0 procent, vitt–svart etc. Allteftersom perspektivtänkandet (47:5) aktiveras, frigör sig tanken från beroendet av känslan och överger därmed motsatstänkandet.

³Det tvåvärda tänkandet har format språket med dess typiska motsatspar. Även då tänkandet hos enstaka individer höjt sig över det tvåvärda, tvingas det använda de gängse språkliga uttryckssätten och frestas därmed att acceptera motsatserna såsom absoluta och väsentliga: vattnet är antingen varmt eller kallt, vi antingen älskar eller hatar, vet eller är okunniga, är feiga eller modiga etc.

⁴Verklighetens företeelser kan sällan beskrivas som varandras motsatser. Vi anpassar oss själva och vårt tänkande bättre till verkligheten, när vi lämnar allt-eller-intet-kategorierna och dels inför graderingar och modifikationer; i språket använder ord som ”delvis”, ”nästan”, ”vanligen”, ”sällan”, ”i vissa fall” etc.; dels resonerar i proportioner (t.ex. procent); dels jämför, relaterar (”A är varmare än B men kallare än C”); dels inser att ”samma sak” (till exempel ett och samma ord) inte innebär exakt detsamma i varje sammanhang: till exempel kan en människa av själviskt motiv utföra ”samma slags handling” som en annan utför av osjälviskt. Allt detta är exempel på mångvärt tänkande.

⁵Mångvärt tänkande är icke-uteslutande (icke-absolutifierande). Det tvåvärda emotionala tänkandet har en påtaglig tendens att utesluta ett för att framhäva ett annat, att konstruera motsatser som inte finns i verkligheten. Ett exempel är då man kritiserar teoretiska studier (t.ex. av esoteriska världsåskådningen) med hänvisning till att ”vi i stället borde försöka lösa

mänsklighetens praktiska problem”. Som om det ena arbetet uteslöt det andra eller stal kraft från det. Tvärtom befruktar de varandra. Ett annat exempel är när människan i evolutionen (som regel på kulturstadiet) ”upptäcker” medvetenhetsaspekten, inser att det är i denna som livets verkliga värden finns etc. och då genast är färdig att kalla ”anden” för den enda verkligheten och materien för illusion. Det är som om tanken, i dessa tidiga skeden av sin utveckling, inte kunde hålla fast ett nyfunnet begrepp annat än genom att ställa det i absolut motsättning till något redan känt.

⁶Mångvärt tänkande är insikten om att det finns ”oändligt många” lägen mellan de två ytterligheter, som våra invanda motsatspar bjuder oss att tro på och rätta oss efter. Detta är den aspekt av perspektivtänkandet, som är lättast att förstå mer allmänt, om än inte så lätt att tillämpa. Hur vanligt är det inte, då vi har något angeläget att utföra åt en annan, att vi handlar i största brådska men får det lugnande beskedet att ”det inte är någon panik”, varpå vi slappnar av alldeles och skjuter upp ärendet till nästa månad – som om det ändå inte vore angeläget alltjämt? Jämför även hur man vid beskedet om allvarliga miljöproblem pendlar från stark oro över till likgiltighet, när alarmen visar sig något (men också bara något!) överdrivna.

⁷Mångvärt tänkande förstår att språkets ord är högst bristfälliga redskap för tankens uttryck, att få ord har en exakt betydelse i sig, att man därför alltid måste utröna den avsedda meningen i varje sammanhang för sig. Tvåvärt tänkandet tenderar att fastna på formen, det språkliga uttrycket. Det finner därför ofta motsägelser (paradoxer) mellan uttalanden, där samma ord har använts (mångvärt) med olika betydelser.

⁸I esoteriken uppmanas vi dels ”att glömma oss själva, vår löjliga obetydlighet” dels att ”idka själverinring, att komma ihåg vilka vi är och vart vi är på väg”. Detta är ett utmärkt exempel på paradox, som principitänkandet har svårt att smälta. Paradoxen upplöses genom insikten, att ordet ”själv” inte avser samma sak i de båda meningarna, utan att det första är det ”falsa självet”, den förgängliga personligheten och det andra är det ”sanna jaget”, monadens självmedvetenhet.

⁹Esoteriken vimlar av dylika paradoxer för principitänkandet. Detta därför att livskunskapen handlar om verkligheter, som de flesta människor ännu har mycket liten egen erfarenhet av, varför språket ännu saknar precisa allmänt begripliga ord för dessa ting.

¹⁰Tidsfaktorn eller den dynamiska aspekten tar det mångvärda tänkandet särskild hänsyn till. Det som gäller vid en viss tidpunkt, i en viss situation, behöver inte gälla vid en annan: ”Säg inte att Caesar är tapper. Säg att han var tapper vid det eller det tillfället.” Emotionaltänkandet har en svårartad tendens att vägra inse, hur förändringens lag råder över alla ting. När det väl har fattat något, tillgodogjort sig ett synsätt, vill det ha detta orubbligt fast för alla tider. De tydligaste exemplen är folks urskillningslösa tro på s.k. heliga skrifter. Att de gav nyttiga och till och med nödvändiga levnadsregler för beduinfolk 1500 år före vår tideräkning medför inte att de har giltighet för vår tids människor.

¹¹”Man skall inte generalisera”, heter det ju. Men vad de flesta kallar generaliseringar är inte sådana utan absolutifieringar eller åtminstone uppfattas som sådana: skåningar är dryga, finner super etc. (underförstått: ”alla är det, gör det”). Meningen med generalisering är dock att ge ett omdöme som gäller i allmänhet, för det mesta eller de flesta, i medvetande om att mycket hamnar utanför generaliseringens giltighet (s.k. undantag som bekräftar regeln). Man bör generalisera endast då man vet varför man just i det fallet kan göra det. De flesta generaliseringar är grundlösa och oförnuftiga. Förnuftig generalisering hör till det mångvärda perspektivtänkandet. Det är typiskt för principitänkandet att missuppfatta sådan generalisering såsom tvåvärd absolutifiering (allt-eller -intet-utsaga) och därför tro sig kunna vederlägga den med påpekande av mindre betydelsefulla undantag från regeln.

¹²Riktig generalisering: ”Medeltiden var (på det hela taget) en mörk tid för Europa.” Principitänkandet ”vederlägger”: ”Medeltiden var visst inte mörk, tänk bara på ...” och så räknar man upp ett fåtal ljusspridare, som förstås förföljdes eller avrättades.

¹³Ingen öken utan oaser. Att man kan påvisa oaser betyder alltså inte, att öknen inte skulle vara öken.

¹⁴Principitänkandet tror att ”mörker alltid är mörker”, det vill säga till hundra procent. Kan man hitta minsta strimma ljus i det, tenderar man att slå om till att anse ”inte alls mörker”.

10.7 *Relativitet*

¹Liksom det högre emotionala upplever känslan av allts enhet, så når det högre mentala insikten om allts enhet.

²Relativitet är insikten om att ingenting i verkligheten finns i avskildhet eller existerar som något för sig självt utan endast i sammanhang med andra ting och i ömsesidig påverkan (växelverkan). Det är relationerna mellan tingen, som är det väsentliga i tillvaron. Och av relationerna är de oföränderliga, de konstanta relationerna viktigast. Dem kallar vi lagar. Det tänkande, som alltid beaktar relationerna, strävar att se tingen i deras samband med omgivande större helhet, allt större helheter, är en aspekt av perspektivtänkandet.

³Så länge vi rör oss med principitänkandet, tenderar varje begrepp att existera i vårt medvetande såsom isolerat från andra begrepp, utan klart uppfattat samband med andra begrepp. Perspektivtänkandet förstår att de verkliga ting, som begreppen står för, alltid är ”relativa”, dvs. ingår i vidare sammanhang med andra ting. Principitänkandet är däremot benäget att förväxla (identifiera) begrepp med verklighet och betrakta verkliga ting som om de vore absoluta, isolerade företeelser.

⁴Principitänkandet kan resonera om tid och rum, orsak och verkan, materia och medvetenhet som om verkligheten bakom dessa ord och begrepp bestod av ”tid”, ”rum”, ”orsak” etc. liksom andra byggelement.

⁵Perspektivtänkaren inser, att verkligheten är en odelbar enhet av materia–medvetenhet–rörelse, varur tid–rum inte kan separeras utan är den medvetna, dynamiska materiens ”sätt att vara till”. Lika litet kan man skilja åt ”orsak” och ”verkan” i verkligheten. Om man vid bedömningen av ett visst skeende ensidigt uppfattar vissa krafter och energier som ”orsaker” och andra som ”verkningar”, måste man snart revidera sin syn. Ty de ”orsakande” energierna kan inte undgå att påverkas av förhållandena de påverkar, och så uppstår i själva verket ett system av sammansatt växelverkan.

⁶Motsvarande gäller uppfattningen av subjekt och objekt i exempelvis psykologi och pedagogik. Perspektivtänkandet ser inte läraren som undervisningens blotta subjekt och eleven som dess blotta objekt. Läraren lär själv genom att undervisa och gör det genom sina elever. Gör han inte det, är han inte längre lärare. Alla är både subjekt och objekt.

⁷Ännu ett exempel. ”Kunskap” uppfattas av principitänkandet absolut: rätt uppfattning av verkligheten. Men när vi studerar hur kunskap fungerar konkret, inser vi att den är en relationssak och inget absolut. Kunskap är en relation mellan den uppfattande och den verklighet som uppfattningen har till föremål, men inte vilken relation som helst utan relationen av korrekt uppfattning. Återigen är ”korrekt uppfattning” inget absolut. Olika subjekt, olika människor har olika föremåga till uppfattning. Det finns för envar en övre gräns för förståelse, en gräns som är olika för alla. Det som är kunskap för en människa är det inte för en annan. Det hon inte begriper blir ingen kunskap för henne, det hon missuppfattar blir motsatsen till kunskap (fiktion) för henne. Några år eller inkarnationer senare kan det som föreföll henne som galenskap ge revolutionerande insikt.

⁸Värderingar är en sorts begrepp. Principitänkandet använder också dem isolerat, utan att se tingen de åsyftar i samband med sin omgivande helhet. Ledarna för näringslivets stora bolag ser ”vinst” eller ”ekonomisk tillväxt” som ett absolut värde, vilket därför måste tryggas till varje pris, också på bekostnad av de i verkligheten överordnade värden – mänsklighetens och faktiskt hela planetens överlevnad – som varje gruppegoistiskt värde måste underordnas.

⁹Värden är vi särskilt benägna att göra absoluta, eftersom de är förankrade i känslor av för

eller emot, och känslan är måttlös. Det som är gott för oss och i ett visst skede i vår utveckling, tror vi vara gott för alla. Exempel på detta är vissa orientaliska meditationsskolor, som nu får ökad anslutning i väst. De vill alla lära ”den västerländska människan” att meditera – alla människor och enligt samma metod. De är okunniga om att människor står på olika stadier, att de alla har olika förutsättningar och behov. De förstår inte visdomen i gamla ordspråket: ”det som är näring för en människa är gift för en annan”. Konkret innebär det att meditation alltid måste individualiseras, så att den blir helt olika för de olika behoven. För många är bästa meditation (bästa aktiveringsmetod) ingen meditation alls, nämligen för dem som redan är alltför inåtvända, tenderar att fly från verkligheten. Deras enda ”meditation” bör vara intensivt arbete och medvetande i det fysiska.

¹⁰Tilläggs bör att behov och begär (önskemål) inte är samma sak. Det har exoteriska psykologin icke insett och kan icke heller inse. Begär är subjektiva och går ofta emot livslagarna. Behov är objektiva och betingas av utvecklings- och ödeslagarnas faktorer. Det mesta vi begär behöver vi inte. Mycket av det vi egentligen behöver frågar vi inte efter.

¹¹Många nybörjare i esoterik omfattar det nya intresset mest emotionellt, vilket är oundvikligt, tills de fått lära sig mer. Ofta vill de få vänner och bekanta att studera ”dessa fantastiska böcker” utan förståelse för att esoterik inte är något i sig gott och lämpligt för alla. Perspektivtänkandet ser också annorlunda på saken. Det förstår att idén om spridandet av esoterik måste sättas in i ett större sammanhang: främjandet av mänsklighetens evolution. Konkret innebär detta, att människorna fostras till större ansvarstagande, djupare medkänsla, större självständighet i känsla och tanke, högre grad av självaktivitet, mer kritiskt tänkande. Tyvärr visar det sig, att esoterik i händerna på omogna får rakt motsatt effekt mot den avsedda och stärker oönskade tendenser såsom verklighets- och ansvarsflykt, frälsningsegoism, auktoritetstro, godtrogenhet etc., allt under åberopande av ”esoteriska principer” man trott sig inhämta genom att missförstå lösryckta uppgifter i esoterisk litteratur. Om esoterik får bli ett absolut värde, lösgjort ur sitt större evolutionssammanhang, kommer det ofelbart att motverka sitt egentliga syfte.

¹²Många värden inses av perspektivtänkandet ingå som delvärden i högre, överordnade och därför viktigare värden. De lägre värdena har därför berättigande endast så länge de inte motverkar de högre värdena. Livslagarna anger gränserna för vad som måste värnas, kan tillåtas och måste motverkas. Hänsynen till helhetens bästa är ledstjärnan.

¹³Exempel härpå är nationalism, humanism och globalism, som i nämnd ordning bildar en serie allt högre värden, en värdehierarki. Nationalism är något gott och riktigt som uttryck för folkgruppens egenart. Men när den kommer i konflikt med det närmast överordnade värdet, hela mänsklighetens väl, humanismens ideal, måste nationalismen stävjas. Humanismen är likväl inte något absolut värde. Ty den måste inordnas som del i det ännu högre värdet, allt levandes väl på vår planet, globalismens ideal. En humanism som låter mänskligheten leva högt på bekostnad av övrigt biologiskt och energetiskt liv visar sig falsk och i längden ohållbar.

¹⁴På motsvarande sätt inordnar perspektivtänkaren sina värderingar i hierarkiska system, och därvid får han stor hjälp av sin insikt om livslagarna.

¹⁵Ytterligare exempel. Många pacifister ser dödande som ett absolut ont, som under inga omständigheter kan tillåtas. Anfall och försvar är lika förkastliga. En nation måste alltså motståndslöst acceptera andra staters aggression. Det enda väsentliga är att ”människoliv inte går till spillo” (som om de kunde göra det!). Nationen har att foga sig i ockupation, terror, införande av livs- och kunskapsfientliga ideologier, allt som hämmar evolutionen.

¹⁶Perspektivtänkaren har en mycket annorlunda syn på detta. Fysiskt liv, liv i organism, ser han inte som något absolut värde utan relativt: ett värde i den mån det innebär möjlighet till fortsatt evolution. Största möjliga frihet (även frihet från fruktan) och självbestämmande – för individen såväl som för nationen – är nödvändig för evolutionen. Därför är det alltid befogat

att offra fysiskt liv, ifall medvetenhetslivet inte kan tryggas på annat sätt. Enligt frihetslagen har man dessutom alltid rätt (och skyldighet!) att värna sin frihet mot orättmätigt intrång, och den som avstår från den rätten bidrar med sin passivitet till att det onda stärker sin makt i världen.

¹⁷Hur arbetar man då för att göra sitt tänkande mindre absolutifierande och mer relative-
rande?

¹⁸Framför allt genom att ge akt på relationer. Studera hur ”samma sak” fungerar olika i olika sammanhang och, omvänt, hur olika saker fullgör ”samma” funktion. Man söker upp och studerar det större sammanhanget, den allt större väv av relationer, som varje enskilt ting alltid fungerar i. Man stirrar inte på sina absoluta begrepp och grubblar över deras motsägelser till varandra, ty det är som att jaga spöken, utan går i stället till de bakomliggande konkreta verkligheterna, som alltid är motsägelselösa i sina relationer. Man kan tänka på att det som förefaller vara en ”motsats” till något inte behöver vara det utan kan vara dess större sammanhang.

¹⁹Ett exempel på detta är hur vetenskapen först motarbetar nya synsätt såsom förment skadliga för forskningen men sedan accepterar dem som en vidare och riktigare syn på samma sak. Einsteins fysik sågs först såsom motsatt Newtons men insågs sedan vara en mer allmängiltig formulering, inom vilken Newtons fysik kunde fortsätta att trivas som en specialisering.

²⁰När man studerar orsaker och verkningar, besinnar man att det aldrig är bara en orsak till ett visst resultat och att en viss orsak aldrig har bara en verkan, utan att ett dylikt förenklat synsätt beror på förväxling av begrepp och verklighet.

²¹För att ge ett exempel: ”Detta porslin spricker ofelbart, om man diskar det i kokhett vatten.” Men om porslinet ligger där sprucket, betyder det inte utan vidare att någon diskat det ovarsamt.

Ovanstående text utgör avdelning TIO av boken *Förklaringen* av Lars Adelskog.
Copyright © by Lars Adelskog 1991 och 2021.